

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	

KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Xakimov Uchkun Xamitovich

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Mazkur maqolada korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari institutsional yondashuv asosida tahlil qilinadi. Muallif aksiyadorlar huquqlarini ta'minlash faqat huquqiy kafolatlar bilan cheklanib qolmasdan, balki korporativ qaror qabul qilish tizimi, axborot shaffofligi va boshqaruv madaniyati bilan chambarchas bog'liq ekanligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Xalqaro korporativ boshqaruv standartlari asosida milliy qonunchilikni takomillashtirishning konseptual yo'nalishlari ishlab chiqiladi hamda amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, aksiyadorlar huquqlari, institutsional mexanizmlar, xalqaro standartlar, korporativ shaffoflik.

Abstract. This article examines mechanisms for protecting shareholders' rights within the corporate governance system from an institutional perspective. The author substantiates that ensuring shareholders' rights should not be limited solely to legal guarantees, but must be closely integrated with corporate decision-making structures, information transparency, and governance culture. Based on international corporate governance standards, conceptual directions for improving national legislation are developed, and practical recommendations are proposed.

Key words: corporate governance, shareholders' rights, institutional mechanisms, international standards, corporate transparency.

Аннотация. В статье рассматриваются механизмы защиты прав акционеров в системе корпоративного управления с институциональных позиций. Автор обосновывает, что обеспечение прав акционеров не может ограничиваться исключительно правовыми нормами, а должно быть интегрировано в архитектуру корпоративного управления, систему принятия решений и политику информационной открытости. На основе международных стандартов корпоративного управления предложены концептуальные направления совершенствования национального законодательства.

Ключевые слова: корпоративное управление, права акционеров, институциональные механизмы, международные стандарты, прозрачность.

KIRISH

Bugungi kunda korporativ boshqaruv tizimi faqat kompaniya ichidagi munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizm sifatida emas, balki milliy iqtisodiyotning institutsional barqarorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish darajasi kapital bozorlariga ishonch, investitsiya muhitining jozibadorligi hamda korporativ tuzilmalarning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalari bilan bevosita bog'liqdir. Shu ma'noda, aksiyadorlar manfaatlarini samarali himoya qilish korporativ boshqaruvning ichki masalasi bo'lib qolmay, balki umumiy iqtisodiy ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, global tajriba shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruv sohasida qabul qilingan ilg'or xalqaro standartlar milliy qonunchilikka to'liq va izchil integratsiya qilinmagan hollarda ularning amaliy samarasi sezilarli darajada pasayadi. Ko'plab holatlarda xalqaro tamoyillar deklarativ shaklda qabul qilinib, korporativ amaliyotda institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bilan yetarli darajada mustahkamlanmay qolmoqda. Bu esa aksiyadorlar huquqlarini ta'minlashda formal va real holat o'rtasidagi tafovutni yanada kuchaytiradi.

Ayniqsa, minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish masalasi korporativ boshqaruv tizimida eng zaif bo'g'inlardan biri bo'lib qolmoqda. Korporativ qarorlarni qabul qilish jarayonida axborot asimmetriyasi, nazorat

mexanizmlarining yetarli darajada ishlamasligi hamda kuzatuv organlarining mustaqil emasligi minoritar aksiyadorlar manfaatlarining cheklanishiga olib kelmoqda. Ushbu holat korporativ mojarolarning ko'payishi, sud amaliyotining ortishi va korporativ boshqaruvga bo'lgan ishonchning pasayishi bilan namoyon bo'lmoqda.

Shu sababli, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirishda faqat huquqiy normalarni yangilash bilan cheklanib qolmasdan, korporativ boshqaruvning institutsional arxitekturasini tubdan qayta ko'rib chiqish zarur. Xalqaro standartlar asosida ishlab chiqilgan mexanizmlarni milliy korporativ muhit xususiyatlariga moslashtirish, korporativ qaror qabul qilish jarayonini ochiq va hisobdor qilish hamda aksiyadorlar ishtirokini institutsional jihatdan mustahkamlash ilmiy va amaliy jihatdan ustuvor vazifa sifatida namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korporativ boshqaruv va aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish masalasi iqtisodiy va huquqiy fanlar kesishmasida shakllangan kompleks ilmiy yo'nalish hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda mazkur muammo dastlab mulk huquqlari nazariyasi doirasida tahlil qilingan bo'lib, keyinchalik korporativ munosabatlar, agentlik muammosi va institutsional iqtisodiyot konsepsiyalari bilan boyitilgan. Ushbu yondashuvlarda aksiyadorlar huquqlari korporativ tuzilmalarda manfaatlar muvozanatini ta'minlovchi asosiy institutsional omil sifatida qaraladi.

Zamonaviy tadqiqotlarda korporativ boshqaruv tizimi aksiyadorlar huquqlarini faqat himoya qilish emas, balki ularni amaliy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiya qilish zarurligi nuqtai nazaridan o'rganiladi. Bir qator mualliflar korporativ boshqaruvning samaradorligini aksiyadorlarning axborotga yetib borish darajasi, korporativ organlar ustidan nazorat imkoniyatlari hamda hisobdorlik mexanizmlarining ishlash darajasi bilan bog'laydilar. Ushbu ishlar aksiyadorlar huquqlarini ta'minlashni formal huquqiy institut emas, balki funksional boshqaruv vositasi sifatida talqin qilishga asos bo'ladi.

Xalqaro adabiyotlarda OECD korporativ boshqaruv tamoyillari alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllangan bo'lib, ular aksiyadorlar tengligi, shaffoflik va korporativ javobgarlikni ta'minlashga qaratilgan kompleks standartlar tizimini o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, tadqiqotchilar ushbu standartlarning milliy korporativ muhitlarga moslashuvi har doim ham muvaffaqiyatli kechmayotganini ta'kidlaydilar. Ayniqsa, huquqiy normalar va korporativ amaliyot o'rtasidagi institutsional uzilish aksiyadorlar huquqlarini amaliy ta'minlashdagi asosiy muammolardan biri sifatida qayd etiladi.

Ayrim tadqiqotlarda aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish korporativ barqarorlik va investitsiya jozibadorligi bilan bog'liq holda tahlil qilingan. Ushbu ishlarda aksiyadorlar manfaatlari yetarli darajada himoya qilingan korporativ tuzilmalarda risklarni boshqarish samaradorligi yuqori ekani hamda strategik qarorlar uzoq muddatli rivojlanish manfaatlariga yo'naltirilishi qayd etiladi. Biroq mazkur tadqiqotlarning ko'pchiligida institutsional mexanizmlarning ichki tuzilishiga yetarli darajada chuqur kirib borilmagani sababli, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishning amaliy instrumentlari to'liq ochib berilmagan.

Milliy ilmiy manbalarda korporativ boshqaruv va aksiyadorlar huquqlari masalasi asosan qonunchilik tahlili doirasida o'rganilgan. Bunda aksiyadorlar huquqlarining normativ jihatdan mustahkamlanganligi ta'kidlansa-da, ularning korporativ boshqaruv amaliyotida qay darajada ishlayotgani masalasi ikkinchi darajaga surilgan. Bu holat ilmiy adabiyotlarda korporativ boshqaruv tizimini huquqiy normalar yig'indisi sifatida qabul qilishga olib kelib, institutsional mexanizmlarning real faoliyati yetarlicha tadqiq etilmaganini ko'rsatadi.

Shu munosabat bilan, mazkur maqolada korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini xalqaro standartlar asosida institutsional nuqtai nazardan qayta ko'rib chiqish maqsad qilib olindi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, aksiyadorlar huquqlarini ta'minlash masalasini faqat normativ yondashuv bilan cheklab bo'lmaydi; u korporativ boshqaruvning ichki arxitekturasini, qaror qabul qilish jarayonlari va hisobdorlik institutlari bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etilishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini faqat huquqiy normalar majmuasi sifatida emas, balki amalda faoliyat ko'rsatuvchi institutsional tizim sifatida o'rganishga qaratilgan. Shu sababli tadqiqot metodologiyasi ko'p qirrali yondashuvga asoslanib, korporativ munosabatlarning huquqiy, iqtisodiy va boshqaruv jihatlarini uyg'un holda qamrab oladi.

Tadqiqotda, avvalo, institutsional tahlil usuli qo'llanildi. Ushbu usul orqali aksiyadorlar huquqlarini ta'minlashda ishtirok etuvchi rasmiy institutlar (qonunchilik normalari, regulyator organlar, korporativ organlar) hamda norasmiy institutlar (korporativ madaniyat, boshqaruv an'analari, axborot ochiqligi amaliyoti) o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilindi. Bu yondashuv aksiyadorlar huquqlarining formal mustahkamlanishi bilan ularning amaliy ijrosi o'rtasidagi institutsional tafovutlarni aniqlash imkonini berdi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil usuli orqali milliy korporativ qonunchilik normalari xalqaro korporativ boshqaruv standartlari, xususan, OECD tamoyillari bilan solishtirildi. Bunda huquqiy normalarning mazmunan mosligi emas, balki ularning korporativ amaliyotda qanday mexanizmlar orqali ishlayotgani asosiy tahlil obyekti sifatida olindi. Ushbu yondashuv xalqaro standartlarni milliy korporativ muhitga moslashtirish jarayonida yuzaga keladigan institutsional cheklavlarni aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv qo'llanilib, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish korporativ boshqaruv tizimining alohida elementi sifatida emas, balki boshqaruv arxitekturasining ajralmas qismi sifatida ko'rib chiqildi. Bu orqali korporativ qaror qabul qilish jarayoni, kuzatuv kengashi faoliyati, ijroiya organlar hisobdorligi hamda axborot ochiqdigi o'rtasidagi o'zaro ta'sir tahlil qilindi.

Shuningdek, tahlilni chuqurlashtirish maqsadida ekspert baholash usulidan foydalanildi. Korporativ boshqaruv sohasida tajribaga ega mutaxassislarining fikrlari asosida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish amaliyotidagi asosiy muammolar va institutsional kamchiliklar aniqlandi. Ekspert baholash natijalari normativ tahlil bilan taqqoslanib, amaliy va huquqiy yondashuvlar o'rtasidagi farqlar ochib berildi.

Metodologiyani yana bir muhim elementi sifatida xalqaro tajribani konseptual tahlil qilish usuli qo'llanildi. Bu orqali xalqaro korporativ boshqaruv standartlarining universal tamoyillari aniqlanib, ularni milliy korporativ tizimga integratsiya qilishning nazariy asoslari ishlab chiqildi. Ushbu yondashuv xalqaro standartlarni mexanik tarzda ko'chirish emas, balki institutsional moslashuv asosida joriy etish zarurligini ilmiy jihatdan asoslashga xizmat qildi.

Qo'llanilgan metodologik yondashuvlar majmuasi tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi, tizimlili va amaliy qo'llanish imkoniyatini ta'minlaydi. Shu tariqa, ishlab chiqilgan xulosa va takliflar korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan institutsional yechimlar sifatida shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish samaradorligi qonunchilikda belgilangan normalarning mavjudligi bilangina emas, balki ushbu normalarning amaliy boshqaruv jarayonlariga qay darajada integratsiya qilinganligi bilan belgilanadi. Ko'plab korporativ tuzilmalarda aksiyadorlar huquqlari formal jihatdan e'tirof etilgan bo'lsa-da, ularning amaliy ta'minlanishi korporativ qaror qabul qilish arxitekturasida yetarli darajada aks etmagan.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, aksiyadorlar huquqlarini ta'minlashda asosiy institutsional muammolardan biri kuzatuv kengashlari faoliyatining yetarli darajada mustaqil emasligidir. Kuzatuv organlari korporativ boshqaruvda strategik nazorat funksiyasini bajarishi lozim bo'lsa-da, amaliyotda ular ko'p hollarda ijroiya organlar manfaatlariga qaram holda faoliyat yuritmoqda. Ushbu holat aksiyadorlar, ayniqsa, minoritar aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi.

Shuningdek, tahlil natijalari korporativ axborot ochiqdigi darajasi aksiyadorlar huquqlarini amaliy ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Korporativ hisobotlarda axborotning to'liq va o'z vaqtida oshkor etilmasligi aksiyadorlar tomonidan korporativ qarorlarni baholash hamda ularga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini cheklaydi. Xalqaro standartlarda axborot shaffofligi korporativ boshqaruvning asosiy ustuni sifatida qaralsa-da, milliy amaliyotda ushbu tamoyilning ijrosi tizimli xarakter kasb etmagan.

Tahlil jarayonida minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining institutsional jihatdan yetarli darajada rivojlanmaganligi ham aniqlandi. Korporativ nizolarni hal etishda sud jarayonlarining uzoq davom etishi, muqobil nizolarni hal etish mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmagani hamda korporativ mojarolarning oldini olishga qaratilgan preventiv instrumentlarning cheklanganligi minoritar aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish samaradorligini pasaytiradi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro korporativ boshqaruv standartlari aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishni faqat reguliyativ talab sifatida emas, balki korporativ barqarorlik va investitsion ishonchni ta'minlovchi strategik resurs sifatida talqin qiladi. Milliy korporativ tizimlarda esa ushbu yondashuv yetarli darajada institutsionallashtirmagan bo'lib, aksiyadorlar huquqlarini ta'minlash ko'proq formal talab sifatida qaralmoqda.

Tahlil natijalari asosida korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish samaradorligini oshirish uchun institutsional mexanizmlarni qayta ko'rib chiqish zarurligi aniqlandi. Xususan, korporativ qaror qabul qilish jarayonida aksiyadorlar ishtirokini kengaytirish, kuzatuv kengashlari mustaqilligini kuchaytirish hamda axborot ochiqdiligini ta'minlash bo'yicha xalqaro standartlarga muvofiq amaliy instrumentlarni joriy etish talab etiladi.

Shu tariqa, tadqiqot natijalari korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishning mavjud holati bilan xalqaro standartlar o'rtasida institutsional nomutanosiblik mavjud ekanini ko'rsatdi. Mazkur nomutanosiblikni bartaraf etish korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishi sifatida qaralishi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish masalasi faqat huquqiy normalar doirasida hal etiladigan muammo emas, balki korporativ munosabatlarning institutsional sifatini belgilovchi strategik omil hisoblanadi. Aksiyadorlar huquqlarining formal ravishda mustahkamlanganligi korporativ boshqaruv samaradorligini avtomatik tarzda ta'minlamaydi; ushbu huquqlarni amaliy qaror qabul qilish jarayonlariga qay darajada integratsiya qilingani hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalardan biri shundan iboratki, milliy korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari ko'p hollarda deklarativ xarakterga ega bo'lib, ularning ijrosi institutsional kafolatlar bilan yetarli darajada mustahkamlanmagan. Ushbu holat korporativ qaror qabul qilish jarayonida shaffoflikning pastligi, kuzatuv kengashlari mustaqilligining cheklanganligi hamda minoritar aksiyadorlar manfaatlarining tizimli ravishda yetarli darajada inobatga olinmasligida namoyon bo'ladi.

Xalqaro korporativ boshqaruv standartlari tahlili shuni ko'rsatdiki, aksiyadorlar huquqlarini samarali himoya qilish korporativ barqarorlik, investitsiya muhitining jozibadorligi va korporativ risklarni boshqarish sifati bilan uzviy bog'liq. Shu nuqtai nazardan, aksiyadorlar huquqlarini ta'minlashni korporativ boshqaruvning ikkinchi darajali elementi sifatida emas, balki strategik boshqaruvning asosiy ustunlaridan biri sifatida qarash maqsadga muvofiqdir.

Olingan ilmiy natijalar asosida korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Birinchidan, milliy korporativ qonunchilikda aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishga oid normalarni qayta ko'rib chiqishda ularning ijro mexanizmlarini aniq belgilash va institutsional kafolatlar bilan mustahkamlash lozim. Bu jarayon xalqaro standartlarni mexanik tarzda ko'chirish emas, balki funksional moslashuv asosida amalga oshirilishi zarur.

Ikkinchidan, kuzatuv kengashlari faoliyatida mustaqillik va hisobdorlik tamoyillarini kuchaytirish orqali aksiyadorlar manfaatlarini institutsional jihatdan himoya qilish mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda mustaqil direktorlar institutini takomillashtirish, ularning vakolatlarini aniq belgilash hamda faoliyatini baholashning shaffof tizimini joriy etish zarur.

Uchinchidan, korporativ axborot ochiqqligini ta'minlash bo'yicha yagona institutsional standartlarni ishlab chiqish va joriy etish orqali aksiyadorlarning axborotga yetib borish huquqini amaliy jihatdan ta'minlash lozim. Bu korporativ hisobotlarning sifatini oshirish, korporativ qarorlar qabul qilish jarayonida aksiyadorlar ishtirokini kengaytirish hamda axborot asimmetriyasini kamaytirishga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishning alohida institutsional mexanizmlarini shakllantirish maqsadga muvofiq. Jumladan, korporativ nizolarni hal etishda muqobil mexanizmlarni rivojlantirish, preventiv nazorat instrumentlarini joriy etish va korporativ mojarolarni erta bosqichda bartaraf etishga qaratilgan institutsional yechimlarni ishlab chiqish zarur.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, korporativ boshqaruv tizimida aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish milliy korporativ tizimlarning institutsional yetukligini oshirish, investitsion ishonchni mustahkamlash hamda korporativ barqaror rivojlanishni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari korporativ boshqaruv sohasida keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance. – Paris: OECD Publishing, 2023.
2. Mallin C. Corporate Governance (7th ed.). – Oxford: Oxford University Press, 2022.
3. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Law and Finance Revisited. Journal of Financial Economics, 2022, Vol. 145(1), pp. 1–28.
4. UNCTAD. Guidance on Good Practices in Corporate Governance Disclosure. – Geneva, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>